

MARTIN KOOT

Boreling

Echo's van een gebroken jeugd

Uitgeverij Lucht
Hilversum

Voor Anna

—

*Door jou vervagen vragen
Staat mijn wereld stil
Jij ordent mijn gedachten
Geloof in wat ik wil
Ik mag schuilen in je schaduw
Mag me verwarmen aan je vlam
Blijf voor altijd bij me
en langer als het kan*

Van Piekeren – 'Blijf'

Op een warme nazomeravond vertel ik zoon Jasper over het boek dat ik aan het schrijven ben. ‘Ik hoef niet alles te weten hoor,’ zegt hij.

□

Zijn woorden echoën in mijn hoofd. Hij heeft natuurlijk gelijk. Ik ga ook niet ‘alles’ opschrijven. Wel veel, dat wat ertoe doet. Alleen dan wordt duidelijk hoe mijn kindertijd bepalend is geweest voor mijn verdere leven.

Hoe blijf je als kind overeind, wanneer je vertrouwde wereld om je heen afbrokkelt? Die vraag drong zich aan mij op, nadat de onbezorgdheid van mijn jeugd ruw was afgebroken. Jaren later worstelen mijn kinderen op hun beurt met soortgelijke vragen, waardoor ik gedwongen word mijn eigen kindertijd nog een keer onder ogen te zien, en zie hoe bepalend die voor mijn leven is.

Dit boek is gebaseerd op echte levens, ‘waargebeurd’ zou je kunnen zeggen. Maar wat is waar? Ik ben ervan overtuigd dat waarheid weinig meer is dan gestolde perceptie; ik de mijne, jij de jouwe. Het verhaal dat ik wil vertellen is universeler dan de getuigenis die eraan ten grondslag ligt, geschiedschrijving is daarom niet mijn doel. Om dat te benadrukken draagt bijna iedereen in dit boek een andere naam. Dat geeft mij de ruimte om gebeurtenissen te vereenvoudigen, van mijn eigen woorden te voorzien of achterwege te laten. Twee namen zijn niet veranderd: Lies moet van mij Lies blijven en ik sta voor wie ik ben.

Of je dit boek een memoir wilt noemen, verhalende of literaire non-fictie of een roman gebaseerd op werkelijke gebeurtenissen is aan jou. Ik vertel je mijn verhaal.

*about the facts and the fears
my dreams and illusions
the joy and the tears
I close my eyes and it's coming
raining colours for all
where the mind goes, man will follow
when my book is finished, let it float in the cloud
I said some bad things, hope they'll never come out
'cause I write for no reader – I write for myself
look at all those books on my shelf*

Anne Soldaat – 'One book, one life'

Proloog

In het donker staar ik naar het plafond. Ivar moet dus toch naar een andere school. Jasper was zo stil dit weekend, hij houdt zich groot, maar ondertussen... En de meiden. God, waar ben ik aan begonnen? Die blauwe envelop had ik ook beter niet open kunnen maken vandaag, waar haal ik het geld vandaan? Ik kan niet eens de rekening van de garage betalen. En dan moet de factuur van de advocaat nog komen.

Fatsoenlijk slapen lukt me al weken niet meer, meestal slaap ik een uurtje, met een beetje mazzel twee of drie. Deze nacht is het niet anders. Het nauwelijks te beteugelen gepieker waarmee ik uiteindelijk toch in slaap val gaat naadloos over in woeste dromen, waarin ik pas echt alle controle kwijt ben. Huizen beginnen te schudden, scheuren worden zichtbaar en onder luid kabaal storten ze in, de brokstukken vallen op mijn kinderen.

In de verte zie ik Stef aankomen. Ik ontdek dat ik spiernaakt ben en vlucht de brug op die de Waal overspant. Onder de brug, zacht maar onmiskenbaar, klinkt het ijle zingen van de sirenen. Met hoge stem, steeds luider, roepen ze me: *Kom, kom hier, rust...*

Happend naar adem word ik wakker. Het duurt een paar tellen voordat ik beseft waar ik ben. Anna ligt naast mij, haar ademhaling verraadt dat ze diep in slaap is. Blijven liggen heeft geen zin, mijn keel is kurkdroog en mijn hoofd lijkt met een stalen band omklemd te zijn. Zachtjes sta ik op, schiet een badjas aan en sluip naar beneden, voorzichtig de krakende trede van de trap vermijgend.

Uit een rommelige keukenla diep ik wat paracetamol op, ik neem twee tabletten in met water. Zittend aan de keukentafel leg ik mijn hoofd in mijn handen. Zoveel levens zijn van mij afhankelijk, ik mag en kan niet verzaken. Maar ik red het niet meer, het glipt allemaal tussen mijn vingers door. Hoe blijf ik overeind?

In het schemerduister van de keuken, in de hoek tussen het aanrecht en de koelkast doemt een jongetje op. Roerloos neemt hij me in zich op. Ik kan moeilijk focussen, het is donker, mijn bril ligt nog naast het bed en mijn hoofd bonst. Hoe oud zal hij zijn... vijf? Acht?

Hij wenkt mij.

Kom mee, ik breng je naar waar het begon.

Jonkie

In een van de vele fotoalbums die mijn moeder in haar leven heeft volgeplakt zit een verschoten zwart-witfoto. Er staan vier mannetjes op, de knuistjes diep in de zakken van hun overalls gestoken, blijkbaar was het koud toen de foto werd genomen. De oudste is een jaar of tien, de jongste drie. Die jongste, dat ben ik, de andere drie zijn mijn broers. We staan in de tuin voor ons huis, een stukje buiten het dorp.

‘Twee jaar na je geboorte kwam meneer pastoor onverwacht langs,’ vertelt mijn moeder. ‘Hij vroeg wanneer nummer vijf verwacht mocht worden, we gingen toch wel door tot er een meisje was? Nou, die meisjes zouden later vanzelf wel komen, aan jullie hand.’ Haar kennende zal ze meneer pastoor vriendelijk aangehoord hebben, om hem bij het weggaan hartelijk te bedanken voor de belangstelling. Uiteraard zonder te zeggen wat ze écht dacht: vier is genoeg.

□

De tuinderij waar papa, mama, mijn broers en ik wonen ligt ongeveer honderd meter buiten het dorp. Voor ons huis is een drukke weg. Die is gevaarlijk, vooral voor poezen, die bij ons dus nooit ouder worden dan een jaar of twee, drie.

Links en rechts van de tuinderij liggen weilanden met gezapig grazende koeien die grote vlaaien in het gras achterlaten. Daar komt al snel een harde korst op, maar je moet je niet vergissen en er per ongeluk op stappen, dan

blubbert de dunne stront alle kanten op en vrijwel altijd ook tegen je benen. Plassen tegen prikkeldraad is ook niet verstandig. En reken maar niet dat je oudere broers je daarvoor waarschuwen. Júíst niet.

Melk halen we bij de boer, vanaf ons huis zo'n tien minuten lopen over een karrenpad door de weilanden. Soms is de melk nog warm, zo uit de koe, in de emmer. Als we geluk hebben is er net een kalfje geboren, dan krijgen we ook een bakje biest mee. Mam verwarmt dat in een pannetje en dan verandert de dunne biest in dikke pap. Een beschuitje in een diep bord, hete dikke biest eroverheen, een flinke schep suiker erop, heerlijk!

Voor mijn vierde verjaardag krijg ik een rood kruiwagentje met gele handvaten. Zielsgelukkig ben ik ermee. Nu kan ik net zo doen als mijn vader, urenlang loop ik over het erf en door de uitgestrekte kassen, mijn glimmende bak-opwielen voor me uitgestoken.

Een maand later vieren mijn ouders dat ze vijftien jaar getrouwd zijn. Mam heeft voor mij een vestje zonder mouwen en een feestelijke punthoed gemaakt en het kruiwagentje mag ook mee. Ik stap al kruiend de feestzaal door en bots tegen een paar grote mannenbenen op. Geschrokken kijk ik omhoog, want botsen, dat mag niet. Het is ome Dirk, een grote, grove man met een enorm kaal hoofd en grote flaporen. Zijn stropdas hangt los om zijn nek, de bovenste knoopjes van zijn blouse zijn open. Hij stinkt naar bier en sigarettenrook, zijn hoofd is rood aangelopen, zweet druipt van zijn kale hoofd en over zijn gezicht. Ik gaap hem aan, geschrokken dat ik uitgerekend tegen hem ben gebotst.

'Zal ik eens even in je kruiwagen pissen?!' buldert hij en kiepert een golf bier vanuit zijn glas in mijn kruiwagen. Luid lachend over zijn geweldige grap loopt hij van me weg. Overstuur zoek ik mijn ouders op, er rotsvast van

overtuigd dat die enorme oom inderdaad mijn pas verkregen en gekoesterde trots heeft volgezekend. Ze sussen mijn verdriet, mam neemt me op schoot en ik krijg cola met een rietje. Nasnikkend neem ik een grote slok.

Wat ze niet doen is de lompe oom duidelijk maken dat hij mij enorm heeft laten schrikken. Maar dat is logisch, toch?

Mijn wereld bestaat uit de tuinderij en de weilanden eromheen. In het dorp kom ik alleen voor school, met mam mee voor de boodschappen en op zondagochtend naar de kerk.

Papa verbouwt tomaten, komkommers en paprika's in de kassen en sla, bloemkolen en rode kolen erachter, op de koude grond. Het is hard werken, voor ons heeft hij geen tijd. De werkdagen beginnen voor hem voor dag en dauw en houden niet op na het avondeten. Mam werkt volop mee. Wij, de vier broers, spelen tussen hen in of in de weilanden die de tuinderij omringen. Van houten planken en stukken buis maken we de mooiste geweren. De weilanden zijn ons wilde westen, vol avonturen.

Er zijn stoere mannen die in de kassen werken. Eentje heet Ali, hij komt volgens mam van ver weg en ruikt lekker. Rond tien uur in de ochtend is er thee voor ze. Ik zit graag bij die mannen, mijn kruiwagentje nooit ver weg. Ik krijg ook thee, met lekker veel suiker.

Ik ben zes als de tuinderij wordt opgedoekt. We blijven in hetzelfde huis wonen. Een hectare grond blijft van mijn ouders, de rest wordt verkocht aan de gemeente die er een paar jaar later een park van maakt. Mijn vader gaat werken als voorman in een groot en donker magazijn, waar Nederlandse uitgeverij hun voorraad boeken stallen. Uitslapen is er nog steeds niet bij. In alle vroegte bindt hij zijn bruinleren aktetas onder de snelbinders en fietst hij het kwartiertje naar het bedrijf. We eten als hij thuiskomt, waarna hij altijd

een halfuurtje in zijn luie stoel gaat slapen, zijn hoofd achterover, luid snurkend. Daarna is er altijd wel wat te doen op het land rondom het huis, vader verbouwt er groente om wat bij te verdienen. Het opvoeden laat hij over aan mam.

Meester Stef bestiert sinds mensenheugenis de vierde klas van de lagere school. Als ik in de vierde zit, is hij al maandenlang ziek. Op een dag neemt mijn moeder me mee op ziekenbezoek, uiteraard met een grote fruitmand. Meester Stef woont bij zijn oude moeder, op een boerderij die nog veel ouder is. De tijd lijkt er stil te hebben gestaan, de vloer kraakt, het is er donker en bedompt, het ruikt naar oude dekens die lang niet gelucht zijn. In de woonkamer, in een grote leunstoel bij het raam, zit meester Stef. Hij draagt een bril met heel donkere glazen, waardoor ik zijn ogen niet kan zien. Hij en mijn moeder praten, ik ben vooral onder de indruk van het huis en de raadselachtige meester en zeg niet zoveel.

Als we na een uurtje weggaan, pakt hij mijn handen beet en bedankt mij hartelijk voor het bezoek. 'Als je het leuk vindt kom je nog maar eens langs,' zegt hij. Het waren profetische woorden.

Ik ben behoorlijk mollig en onhandig, ik draag een bril en stotter ook nog. Soms word ik op school gepest, maar nog vaker ziet niemand mij staan. Andere kinderen spelen na school met elkaar op straat en leren zo van alles over groepsgebeuren en vriendschappen. In mijn wereldje gebeurt dat niet. Dat Marieke bij mij komt spelen is daarom heel bijzonder, bovendien is ze ook echt leuk. Marieke zit bij me in de klas en woont tweehonderd meter verderop, nog iets verder van het dorp weg.

Op een zonnige middag spelen we buiten, rond de grote schuur waar papa de kratten met groenten opstapelt. Onze hond Robbie ligt in het zonnetje en negeert ons, om

onze drukdoenerij maalt hij niet. Marieke bukt bij hem en steekt haar hand uit om hem te aaien. Robbie is ineens klaarwakker, met een grauw springt hij overeind en bijt haar in haar linkerwang. Ze bloedt hevig, in paniek haal ik mam erbij. Mam gaat met haar naar de dokter, ik blijf thuis in tranen achter. De volgende dag op school heeft Marieke een grote pleister op haar wang. Als die eraf is, zie ik een akelig rood winkelhaakvormig litteken. Ik weet niet wat ik moet zeggen. Ze is nooit meer komen spelen.

Mijn drie oudere broers en ik maken nooit ruzie, daar heeft mam een enorme hekel aan. Elke onderlinge irritatie drukt ze direct de kop in. We doen soms dingen samen, maar er is ook afstand tussen ons. Eigenlijk hebben we elkaar niet zoveel te zeggen.

Voor mijn relatie met Niels, de een-na-oudste, is moeizaam. Hij is rap van de tongriem gesneden en vindt in mij een lijdzaam slachtoffer. Ik kan niet tegen hem op en reken het aantal jaren uit tot het moment dat hij achttien wordt en ongetwijfeld het huis gaat verlaten; eindelijk rust.

Voor mijn achtste verjaardag krijg ik een goocheldoos. Dat vind ik helemaal het einde, eindelijk ga ik iets kunnen waar mijn broers van op zullen kijken. Voetballen kan ik niet, zij zijn daar veel beter in dan ik, en klaverjassen vind ik niet leuk; de paar keer dat ik meedeed werd er vooral om mijn getreuzel gezucht. Uren, dagen zit ik op mijn kamer de goocheltrucs te oefenen. Op een zondag heb ik met mam afgesproken dat ik mijn kunsten mag laten zien. De broers hebben daar niet veel zin in, maar mam drukt hun onlustgevoelens resoluut de kop in. Ik ben in vol ornaat, met zwarte cape en hoge hoed.

Tijdens de eerste goocheltruc kan Niels zich al niet meer inhouden. 'Hee, kijk nou, een goochelfant!'

Gelach alom. Mijn moeder probeert het te sussen, maar

dat hoeft voor mij niet: de voorstelling is afgelopen. Ik gris de goochelspullen van tafel en ren naar boven. In mijn kamer smijt ik alles in een hoek en ben ik vooral boos op mijzelf. Natuurlijk kan ik niet tegen mijn broers op, sukkel die ik ben. En dat ik dik ben weet ik zelf ook wel. Mezelf op foto's zien vind ik vreselijk, met die bolle buik, onderkin en stompzinnige grijns op mijn gezicht.

In die tijd stop ik ook met mijn verjaardag te vieren. Er komt toch bijna niemand. Nou ben ik midden in de zomer jarig, in de grote vakantie, maar daar ligt het niet alleen aan. De vaak onuitgesproken afwijzingen die ik krijg als ik uitnodigingen uitdeel probeer ik te negeren, maar ik voel ze wel degelijk. Bij het laatste verjaardagsfeestje laat bovendien de helft alsnog verstek gaan.

Omgekeerd word ik zelden uitgenodigd voor verjaardagen. Groot is de verrassing wanneer Jessica, een van de populairste meisjes in de klas, vraagt of ik op haar feestje wil komen. Dat is in klas vijf van meester Bredero. Haar ouders runnen een café in een gehucht, twintig minuten fietsen van ons huis.

Tijdens dat feestje zit ik op de wc. Voor de deur hoor ik Jessica praten met een klasgenootje. 'Waarom heb je Martin uitgenodigd? Hij hoort er toch niet bij?'

'Met hem erbij hebben we wat om te lachen,' hoor ik Jessica zeggen.

Als versteend zit ik op het toilet. Het zweet breekt me uit en ik krijg een kop als een boei. Ik durf de wc niet uit te gaan.

Na een tijdje wordt er op de deur geklopt. 'Wie houdt de wc bezet?' klinkt de stem van Jessica door de deur.

Ik verzamel al mijn moed, open de deur en kijk haar strak in haar gezicht. 'Ik heb je gehoord, zojuist. Ik ga,' zeg ik zo dapper als ik kan.

Jessica zegt niets terug.

Vechtend tegen mijn tranen ga ik naar buiten. Het regent dat het giet. Ik pak mijn fiets en rij zo hard als ik kan naar huis. Het koude regenwater vermengt zich met mijn warme tranen.

In de zomer zit ik op zaterdagmiddag met mijn transistor-radiootje in de restanten van wat ooit het ketelhuis van de tuinderij was. De houten opbouw en de grote oliegestookte ketels die de kassen van warmte voorzagen zijn weg, alleen de muren staan er nog, zo'n anderhalve meter hoog. Uit de wind en in het zonnetje luister ik op Hilversum 3 naar *Los Vast*. Elke aflevering is er livemuziek te horen, het is opwindend, prikkelt mijn fantasie. Met mijn ogen dicht zie ik het podium, badend in gekleurd licht, waarop muzikanten hun hart en ziel blootgeven.

Op een dag treft mijn oudste broer Marcel me daar. Hij leunt met zijn schouder tegen de muur en luistert mee, schudt dan zijn hoofd. 'Dat is toch niks, Martin. Er is zoveel moois dat je niet op de radio hoort. Kom eens mee.' We gaan naar zijn slaapkamer, daar staat zijn platenspeler met een indrukwekkende rij elpees ernaast. 'Ik ga je wat stukjes laten horen. Wat je leuk vindt zet ik op een cassettebandje voor je, oké?'

Hij legt de eerste plaat op de speler: Genesis. Ik weet niet wat ik hoor. Ook bij de volgende platen val ik van de ene verrukking in de andere. Led Zeppelin, Split Enz, Deep Purple, Yes, Black Sabbath... De hoezen van de platen zijn prachtig, de muziek is waanzinnig, verpletterend, een openbaring. Ik zit op mijn knieën naast hem en kan alleen maar ja uitbrengen, bij alles wat hij me laat horen.

'Je mag het ook wel zeggen als je iets niet leuk vindt hoor,' bromt hij. Mijn enthousiasme is oprecht. Mijn passie voor muziek is geboren.

De transistorradio maakt plaats voor een cassettespeler, op een tafel aan het hoofdeinde van mijn bed. Met mijn ogen dicht beluister ik het ene bandje na het andere. Muziek doordrenkt mijn hoofd, mijn lijf, mijn hele zijn. Hoe vaak mijn leven nog op zijn kop zal komen te staan, dit neemt niemand mij meer af.

Stef

Aan het overzichtelijke bestaan op de kleine dorpsschool komt een einde. In het najaar van 1980, twaalf jaar oud, start ik op een grote scholengemeenschap in Utrecht. De eerste week verdwaal ik constant in dat enorme gebouw. Ik voel me er een eenling. Sterker: dat ben ik ook. Mijn oude klasgenootjes duiken volop in het nieuwe klassenleven en maken vrienden bij de vleet, maar mij lukt dat niet. Ik heb geen idee hoe dat moet. In de pauzes loop ik wat door de gangen, bekijk de schilderijen die daar aan de muren hangen. Als de lessen klaar zijn weet ik niet hoe snel ik naar huis moet fietsen, terug naar de wereld die ik wel snap.

‘Hoe was het op school?’ vraagt mam als ik thuis ben.

‘Goed hoor.’

Ik begraaf mezelf in boeken. Onder mijn bed liggen er altijd meerdere, ik lees ze kriskras door elkaar, wel vier, vijf tegelijk. *Triomf van de verschroeiende aarde* van Thea Beckmann, de robot-serie van Isaac Asimov, *Oorlog zonder vrienden* van Evert Hartman – allemaal prachtig. Op een tafeltje aan het hoofdeinde van het bed staat mijn cassetterecorder met eromheen mijn favoriete bandjes. Mijn veilige haven, een wereld waarin grenzen alleen bestaan als mijn fantasie mij er niet overheen kan brengen.

Het valt de school op dat ik niet goed in mijn vel zit. Ik heb geen aansluiting bij klasgenoten, loop in de pauzes verloren door de gangen, kruip zowat in mijzelf weg in de klas. De klassenmentor raadt een gesprek aan met de vertrou-

wenspersoon. Een paar dagen later zit ik aan zijn bureau, het is de populaire gymleraar. Ik hoor hem beleefd aan, hij praat aanzienlijk meer dan dat hij vraagt. Hij is overduidelijk onder de indruk van zijn eigen kunnen, ik knik maar wat. Na het gesprek doet hij geen enkele moeite om in zijn gymlessen iets van zijn mooie woorden in de praktijk te brengen. Natuurlijk word ik steevast als laatste gekozen, val ik van de bok en ren ik tegen de kast aan, waar anderen moeiteloos en vooral sierlijk bovenop springen. Het gelach van de klasgenoten begeleidt hij met een meewarige blik mijn kant op en een licht hoofdschudden.

Zo af en toe ga ik op bezoek bij de lagere school, even ademhalen. Dat is fijn maar doet tegelijk ook pijn. Hoe overzichtelijk is mijn tijd daar geweest, hoe overweldigend en hol is het op de middelbare. Op een ijskoude vrijdagmiddag in november 1980, de winter is nadrukkelijk begonnen, tref ik meester Stef in zijn klaslokaal. De leerlingen zijn naar huis, hij is net klaar met het opruimen van het lokaal.

‘Hee Martin,’ zegt hij vriendelijk. Hij gaat zitten op zijn bureau en steekt zijn hand uit naar het dichtstbijzijnde leerlingentafeltje. Daar neem ik plaats. ‘Hoe gaat het?’ Nieuwsgierig kijkt hij me aan.

Er zit een brok in mijn keel. ‘Nou, niet zo goed denk ik,’ antwoord ik zacht terwijl ik van hem naar de grond kijk en weer terug. ‘Die school is zo groot.’

‘Heb je daar al vrienden?’

Ik schud mijn hoofd. ‘Nee, nog niet.’

‘Da’s moeilijk joh.’ Dat is het. Ik vertel hem van de gymleraar. ‘Tsja, dat helpt je niet,’ zucht hij. Hij leunt iets achterover en houdt zijn hoofd schuin. ‘Zeg, heb je morgenochtend iets te doen?’

Ik schud van nee.

‘Zou je me willen komen helpen? Ik moet wat bomen langs de slootrand snoeien. Ik kan wel wat hulp van iemand als jij gebruiken.’

Even ben ik stil. ‘Zo handig ben ik niet hoor,’ zeg ik aarzelend.

Meester Stef wuift mijn bezwaren weg. ‘Dat kun je prima, dat weet ik zeker. Je hoeft het ook niet voor niets te doen, ik zal je wat betalen.’

Meester Stef woont met zijn vrouw Martha in een oud, vrijstaand huis, een eind buiten het dorp. Achter het huis ligt een boomgaard met fruitbomen met erachter een grote oude schuur die hun terrein scheidt van de weilanden. Langs de boomgaard ligt een sloot, waarlangs kromgebogen knotwilgen tijd en weer weerstaan. Het heeft die nacht stevig gevoren, maar veel ijs ligt er nog niet. Hij doet het zaagwerk, waarna ik de takken uit het ijswater haal en op een plek verzamel. We werken stevig door, ik krijg het warm ondanks de kou. Ondertussen keuvelen we over koetjes en kalfjes.

Na een paar uur roept Martha ons. In de warme keuken staan drie borden en een bakplaat vol met zelfgemaakte pizza. Ik gloei van top tot teen, en niet alleen van de warmte in de keuken na de uren vol kou.

Na het eten drukt meester Stef mij een rijksdaalder in mijn handen. ‘Kom je volgende week weer? Dan gaan we verder.’

Ik knik. Graag!

Vanaf die dag ga ik elke zaterdagochtend naar meester Stef. Nadat de wilgen zijn gesnoeid blijken er tot mijn opluchting genoeg andere klussen te zijn. Het samenwerken in en om die boomgaard vind ik echt leuk. Niet zozeer het werken, vooral zijn aandacht voor mij doet me goed. Het voelt als kameraadschap. Hij heeft interesse in de dingen die ik als jonge tiener meemaak en stelt vragen die mijn

ouders nooit stellen: hoe het met mij gaat, of ik al vrienden heb gemaakt, waar ik zoal tegenaan loop. Ik kan mijn hart bij hem luchten, eindelijk praten over de dingen die ik moeilijk vind en waar ik mee worstel.

We werken in de ochtend: snoeien, grasmaaien, hekwerk repareren, dat soort klussen. Martha maakt onder-tussen een plaatpizza die we als lunch eten. De keuken geurt er heerlijk naar. Ik krijg als ik naar huis ga wat geld mee; twee gulden, soms drie. Het zijn mooie ochtenden.

Ergens heb ik het idee dat Martha mij niet zo aardig vindt. Het gevoel is subtiel, onuitgesproken, moeilijk om de vinger op te leggen. Ze houdt afstand, in tegenstelling tot Stef. Ik besteed er niet zoveel aandacht aan, misschien is ze gewoon wat stug van zichzelf, en anders begrijp ik haar wel: zo leuk vind ik mijzelf ook niet. Het motiveert me om extra aardig en beleefd tegen haar te zijn. De vriendschap met Stef is voor mij zo belangrijk geworden, dat ik dat er graag voor overheb.

Na een paar maanden, misschien een halfjaar, beginnen de gesprekken van Stef en mij af en toe van karakter te veranderen. De belangstelling die Stef heeft voor mijn leven begint zich uit te strekken tot mijn verhouding met meisjes, mijn lichamelijke ontwikkeling en zo meer. Het ligt er niet dik bovenop, het zijn terloopse opmerkingen, voorzichtige vragen. 'Jongens onder elkaar, moet kunnen,' zegt hij dan. Het valt me op dat zijn intonatie verandert als hij over dergelijke dingen begint te praten. De toon wordt quasinonchalant, een beetje besmuikt. Hoe hij zijn best ook doet om het te maskeren, zijn honger naar antwoorden klinkt erdoorheen.

Vraag me niet waarom, maar ik pik de signalen feilloos op: een omfloerste blik in zijn ogen, het typisch trekken van zijn mond, zijn tong die zijn droge lippen bevochtigt,

de geforceerd neutrale toon van zijn stem. Een schuine opmerking en dan kijken hoe ik reageer. Een seksistische mop. Vragen of er ook leuke meisjes zijn op school, of ik al iets met die meisjes gedaan heb, en wat dan. Die vragen negeren kan ik niet, daar zou ik hem misschien mee kwetsen. Dus lach ik mee, geef ik met tegenzin antwoord, praat ik er een beetje omheen, terwijl ik mijn best doe niet té afwerend over te komen. Stel je voor dat ik niet meer mag komen, dat ik deze plek kwijtraak, de plek waar ik naar gesnakt heb, waar ik gezien en gehoord word, me geliefd voel.

Zonder dat ik elke keer bewust de afweging maak, weegt dat voor mij zwaarder dan het ongemak van zijn minder frisse nieuwsgierigheid. In mijn hoofd duw ik het weg, wil er niet over nadenken. Want ach, het is toch ook onschuldig, ik zie het als een eigenaardigheid van de man, die mij verder zoveel geeft.

Sluipenderwijs neemt het ongepaste gedrag toe. Stef stoeit graag, ik niet. Het valt me op dat hij me bij het stoeien graag stevig beethoudt en daarbij vaak mijn kruis raakt. De vragen worden explicieter, de druk hoger.

'Groeit daar al schaamhaar?' Hij wijst naar mijn kruis.

'Een beetje,' zeg ik, zijn blik ontwijkend.

'Laat eens zien?'

Even ben ik stil. 'Dat is toch niet nodig.'

Hij richt zich op, maakt zijn riem en de knoop van zijn broek los, doet de rits naar beneden en haalt zijn slappe lul tevoorschijn. 'Zo ziet het eruit, bij een volwassen man,' zegt hij.

Ik kijk snel weg, het bloed stijgt naar mijn hoofd. 'Doe dat nou niet,' breng ik er met moeite uit.

Hij stopt zijn geslacht weer terug in zijn broek, maar geeft de moed nog niet op. 'Masturbeer je al?' Zijn stem klinkt geforceerd neutraal.

Ik brom iets onverstaanbaars en concentreer me op de heg die we aan het snoeien zijn.

‘Dat doe ik ook nog hoor,’ vertrouwt hij mij toe. ‘Alle mannen doen dat. Martha hoeft niet alles te weten.’

Onfatsoenlijk, ongezonde nieuwsgierigheid, geef het een naam.

Daar blijft het niet bij.

□

Op onze zolder staat een doos. *Oude shit Martin* staat erop. Toepasselijke titel, schiet er door me heen. Naast kleuter-tekeningen, oude schoolwerkstukken en vergeelde brieven zit er een grote, dikke envelop in, die ik lang geleden dichtgeplakt heb. Er staat niets op de envelop geschreven, maar ik weet zo ook wel wat erin zit. Herinneringen op papier, aantekeningen, dossierstukken, brieven van instanties, alles over toen.

Met een kop koffie installeer ik mij op de bank in onze tuinkamer. In mijn handen heb ik het verslag van de gebeurtenissen, een nauwkeurig relaas op zeven pagina’s, alle pijnlijke details kalm uiteengezet. In tien minuten lees ik wat ik er jaren geleden over geschreven heb. Mijn worsteling van toen raakt me nu weer. Als ik het uit heb, staar ik peinzend voor me uit.

‘Mag ik het ook lezen?’ vraagt Anna, die naast me zit.

Even aarzel ik. ‘Jawel, maar je moet er niet van schrikken.’

Ze leest het verslag. Na een tijdje laat ze de papieren zakken en kijkt ze me met vochtige ogen aan. Ze geeft me een kus. ‘Ik ga je steeds beter begrijpen,’ zegt ze.

□

Het is een bloedhete voorjaarsdag in 1982. Martha is er niet. Stef en ik besproeien de achtertuin, het loopt uit op een watergevecht. We lachen, rennen, gooien met water. Kletsnat zijn we. Als het klaar is kijkt Stef met zijn handen in zijn zij om zich heen. Ik veeg de natte haren uit mijn gezicht.

Stef kijkt me vragend aan. ‘Heb je droge kleren bij je?’

‘Nee, natuurlijk niet,’ zeg ik.

Hij trekt zijn shirt uit. ‘Kom, dan leggen we onze kleren in de zon. Dan is het zo droog.’ Dat is een goed idee, ik trek mijn doorweekte shirt ook uit. Hij schiet uit zijn korte broek, ik ook. Hij trekt zijn onderbroek uit en kijkt mijn kant uit. Ik sta verstijfd. ‘Trek nou uit,’ zegt hij.

Dit zag ik niet aankomen. Het was zo’n leuke ochtend, net twee kameraden die onbekommerd lol maken. Maar hij is mijn kameraad niet, hij is Stef. Ergens in mijn achterhoofd rinkelt een alarmbel. ‘Nee joh, dat doe ik niet.’ Ik probeer het luchtig te laten klinken.

‘Jongens onder elkaar joh, stel je niet aan.’

Ik schud mijn hoofd, mijn keel wordt droger.

Zijn glimlach verflauwt, zijn ogen vernauwen zich. ‘Doe niet zo flauw.’ De toon van die laatste zin is anders, veel nadrukkelijker. Doe. Niet. Zo. Flauw.

Stef staat voor mij, een naakte man van midden veertig, zijn handen in zijn zij, zijn hoofd een tikje schuin, afwach-tend. Wat moet ik doen? Paniek borrelt omhoog, ik draai me om en ren weg, door de keuken, de woonkamer en de hal de wc in. De deur doe ik op slot, ik laat me zakken op de pot, mijn onderbroek nog aan. Mijn hart bonst in mijn borstkas. Met diep ademen probeer ik te kalmeren.

Even later staat Stef voor de wc-deur. Hij klopt aan. ‘Hee Martin, wat is er joh?’ Hij doet alsof hij verbaasd is. Het klinkt... onecht.

‘Waarom wil je dat ik mijn onderbroek uittrek? Ik wil dat niet, dat zeg ik toch?!’